

ЄВРОПЕЙСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто поняття європейської цивілізації, проаналізовано її витoki, охарактеризовано її історичний розвиток. Обґрунтовано роль Європейського Союзу як фактору цивілізаційної інтеграції Європи; показано еволюцію ціннісних орієнтирів європейської спільноти у програмних документах ЄС.

Ключові слова: європейська цивілізація, європейська інтеграція, Європейський Союз, європейські цінності, глобалізація.

Iryna Viter. European civilization in a globalization: problems and prospects. The research deals with the concept of European civilization, analyzes its origins, describes its historical development. The role of the European Union as a factor of civilization integration of Europe is substantiated; the evolution of the value benchmarks of the European community in the EU program documents is shown.

Keywords: European civilization, European integration, European Union, European values, globalization.

Сьогодні, коли Україна прагне стати повноправним членом європейської спільноти та сповідувати європейські демократичні цінності, великої уваги заслуговують наукові дослідження європейського спрямування, аналіз історичного та соціально-економічного розвитку країн Європи, дослідження сучасних проблем і перспектив розвитку європейської цивілізації за умов глобальних викликів.

Як зазначено у Енциклопедії сучасної України, європейська цивілізація – це комплекс рис господарської, політичної та духовної культур, що сформувався на території європейського континенту і поширився у планетарному масштабі, особливо на землях колишньої європейської колонізації в Америці [1]. Тобто, кажучи про європейську цивілізацію, насправді ми маємо на увазі не географічний, а, скоріше, ментально-культурний, ціннісний вимір. Саме спільні цінності дозволяють відносити до однієї цивілізації різні народи або, навіть, народи різних континентів.

Справедливості заради треба визнати, що європейські цінності, європейська культура, створена переважно народами індоєвропейської мовної групи, певною мірою базується на спадщині доіндоєвропей-

ського населення (крито-мікенська культура, етруски та інші), а також зазнала глибокого впливу стародавньої середземноморської цивілізації (Передня Азія, Єгипет). Окрім цього, на європейську культуру, занесену на американський континент під час Великих географічних відкриттів, певний, хай і не такий значний вплив, спричинила культура народів доколумбової Америки.

Проте найбільше значення має спадщина цивілізацій античності, на принципи й норми якої європейська цивілізація спирається досі. Це «полісний генотип» як взірць організації поселень, антропоцентризм, тобто визнання людини в ролі «центра світобудови», демократія, тобто «влада народу», традиції громадянського суспільства, приватна власність (особливо на землю) як основа свободи тощо [2].

Пізніше на формування європейських цінностей значний вплив спричинили: Ренесанс з його змінами, насамперед у системі цінностей; Реформація та протестантизм, що заклали духовні основи європейського капіталізму; раціоналізм, згідно з яким все без винятку піддається кількісному обліку, що сприяє підвищенню рентабельності виробництва; тип сімейної організації – пізній шлюб і нуклеарна родина (коли одружені чоловік і жінка разом зі своїми дітьми живуть окремо від батьків).

Європейська цивілізація відіграла величезну роль в історії людства. Її домінування у світі почалося понад п'ять століть тому через відкриття, завоювання, торгівлю, дипломатію, капіталовкладення й еміграцію. Її лідерство засновувалося не тільки на військовій та економічній силі, бо кожна сфера людської діяльності зазнала її впливів, починаючи від промисловості й фінансів і завершуючи наукою та модою. Європейська цивілізація фактично встановила модель розвитку для решти світу, що врешті-решт привело до його європеїзації [2].

Європейська цивілізація усвідомлювала себе як культурно-історична цілісність упродовж тринадцяти століть саме у протистоянні зі Сходом, насамперед арабо-мусульманським, який прагнув захопити і її землі. Європейська ідентичність стала поняттям, яке розширювалося: від ядра цивілізації, що склалося у трикутнику між Парижем, Римом і Барселоною, – на північ, захід і південь, а потім, подолавши океани, вона стала ментальною основою міжрегіональної західної цивілізації, до якої увійшли спільноти Північної та Південної Америки, Південної Африки, Австралії та Нової Зеландії.

Сьогодні Європа складається із 48 держав, кожна з них зі своєю складною історією. І все ж можна вести мову про неї як про цілісність. Хоча на відміну від усіх інших цивілізацій, вона відрізнялася

більшою внутрішньою складністю, неоднорідністю та рухливістю. Як засвідчила історія, різноманітність культур давала імпульс до змагання, яке сприяло контактам і взаємозбагаченню. Проте консолідуючим фактором в усі часи було усвідомлення: «Ми – європейці» [2].

Коли ж виникла європейська цивілізація? Більшість дослідників вважає, що за початкову точку існування європейської цивілізації слід брати час оформлення її територіально-політичного ядра – імперії Карла Великого (742-814 рр.). Імператору частково вдалося здійснити об'єднання на основі германських і романських цінностей, тому його часто називають «батьком Європи».

В своєму історичному розвитку європейська цивілізація переживала різні часи. Від початку її розвиток був повільним і дуже важким. Упродовж тривалого часу вона відставала за рівнем від інших цивілізацій, що існували на той час. Однак, почавши прискорення на межі XV і XVI ст., до XVIII ст. Європа досягла такого рівня, з якого почалося стрімке технічне, економічне, політичне піднесення, що вплинуло на шляхи розвитку усього людства. Остаточо випередивши інших, Європа перетворила переважну більшість інших регіонів на свої колонії або напівколонії. Колоніалізм став справжнім європейським феноменом, постійною сферою прикладання сил феодальної, а потім капіталістичної Європи.

Домінування Європи у світі тривало до 1914 р., після чого наступив перелом. Суперництво європейських держав за гегемонію на власному континенті, прагнення до перерозподілу колоній, зіткнення класів, ідеологій, суспільних систем, які вилилися у дві світові війни і серію революцій, завдали глобальному переважанню європейської цивілізації нищівного удару. Спустошена і знекровлена, втративши свої заморські володіння, Європа вступила у смугу тривалої кризи [2].

В пошуках виходу з кризи та шляхів відновлення лідерства у світі Європа починає вдаватися до інтеграції. Заключивши низку договорів між європейськими країнами щодо співробітництва та координації своєї діяльності, пройшовши різні стадії інтеграції, країни Європи закономірно приходять до утворення Європейського Союзу як втілення європейських прагнень, європейського менталітету та європейських цінностей. Тому вплив глобалізації на європейську цивілізацію ми розглянемо саме на прикладі ЄС.

Одним з найважливіших наслідків глобалізації є різке зростання ролі міжнародних союзів і угруповань в світовій економіці. Їх становлення й розвиток зумовлюють незворотні наслідки як у кожній окремій країні, так і в світовому співтоваристві в цілому. Все це повною

мірою відноситься до Європейського Союзу як осередку європейської цивілізації. На сьогодні це – одне з найбільш динамічних та впливових регіональних соціально-економічних угруповань в світі, чий розвиток впливає на глобальну диспозицію сил та на історичні долі багатьох народів. Вступ Євросоюзу на початку XXI ст. у новий етап безпрецедентного поглиблення та розширення інтеграції значно підвищує його роль і місце в глобальній економіці, сприяє поширенню європейських цінностей. Так, якщо у 2000 р. питома вага ЄС в світовому ВВП складала приблизно 12 % (для порівняння: США – 21%, Японія – 8%, Китай – 7%) [3, с. 276], то у 2017 р. вона дорівнювала 22% [5] (США – 24,3%, Японія – 5,9 %, Китай – 14,8%) [4]. Лідерство Європейського Союзу в глобальній економіці визначається як кількісними (питома вага в глобальній економіці), так і якісними (унікальність утворення, нова якість інтеграції) показниками, а також тією особливою роллю, яку ЄС покликаний зіграти у вирішенні більшості глобальних проблем, що постали сьогодні перед людством. Отже, незважаючи на думки євроскептиків й навіть на процес Брекзиту, ЄС не втрачає своєї провідної ролі ані в економічній, ані в політичній, ані в культурній сферах життя людської цивілізації.

Для подальшого успішного й ефективного розвитку Європейського Союзу, збереження за ним звання світового лідера необхідний ґрунтовний перегляд і переосмислення теорії і практики європейської інтеграції, корегування стратегічних та тактичних цілей, перегляд та оновлення європейських цінностей. Адже той факт, що глобальна криза майже не захопила країни Сходу – принаймні Індію та Китай, які продовжують успішно розвиватися, – свідчить про незрівнянно більший адаптивний потенціал сучасного Сходу відносно Заходу (та виступає аргументом для багатьох авторів на користь неминучості виходу сучасного Китаю у світові економічні лідери [5]) й робить доцільним проведення комплексного компаративного аналізу східних та західних цінностей. Лише за таких умов Євросоюз має перспективу стати світовим цивілізаційним лідером XXI століття.

Використані джерела та література:

1. Попович М. В. Європейська цивілізація [Електронний ресурс] // Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=17372
2. Орлова Т. В. Всесвітня історія. Історія цивілізацій: навчальний посібник [Електронний ресурс]. (Вища освіта XXI століття). К.: Знання, 2012. 446 с. URL: <https://textbook.com.ua/istoriya/1473447807/s-11>

3. Губський Б. В. Інтеграційні фактори розвитку України // Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія / За ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка. К.: КНЕУ, 2001. 538 с.
4. Мировая экономика в цифрах 2017 г. и прогноз изменений на 2020 и 2030 гг. [Электронный ресурс]. URL: [https://golos.io/ru-yeconomika /@gotapush/ mirovaaya-ekonomika-v-cifrah-2017-g-i-prognoz-izmenenii-na-2020-i-2030-gg](https://golos.io/ru-yeconomika/@gotapush/mirovaaya-ekonomika-v-cifrah-2017-g-i-prognoz-izmenenii-na-2020-i-2030-gg).
5. Шинкар О. Китай: век XXI. Развитие Китая. Его влияние на мировую экономику и геополитическое равновесие. Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. 208 с.

УДК 008:297 + 316.72 (4)

Фомин С. С.

ЕВРОПЕЙСКАЯ ЦИВИЛИЗАЦИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Рассмотрено соотношение европейской и западной цивилизации. Показано, что в настоящее время западная цивилизация переживает кризис, причинами которого являются такие факторы, как дехристианизация, глобализация, отказ от традиционных ценностей, изменения в этническом составе населения западноевропейских стран в результате массовой миграции из стран «третьего мира».

Ключевые слова: европейская цивилизация, цивилизационная общность, западная цивилизация, дехристианизация, моральный плюрализм, миграция, евроскептицизм.

Sergii Fomin. European Civilization in Modern World. The relationship between European and Western civilization is considered. It is shown that at present the Western civilization goes through the crisis caused by wide-spread loss of Christian faith (dechristianization), rejection of traditional values, globalization, changes in the ethnic structure of population of the West European countries as a result of mass migration from countries of the «third world».

Keywords: European civilization, civilization community, Western civilization, dechristianization, moral pluralism, migration, euroscepticism.

Для современной западной цивилизации характерной чертой является отход от традиционных христианских, моральных, националь-